

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

ЛУЦЕНКО ЄВГЕНІ ВОЛОДИМИРІВНИ

на тему: «ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОРГАНІЗАЦІЙ

ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ ФАСИЛІТАТОРА

У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ»,

що подана на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Нині в українському суспільстві виникла об'єктивна потреба у професійній підготовці менеджерів нової формації, здатних до стратегічного мислення, прийняття управлінських рішень у складних непередбачуваних ситуаціях, виконання професійних управлінських завдань, розв'язання конфліктних ситуацій у колективі, що пов'язано з необхідністю формування у них комплексу професійних компетенцій. Однією з найважливіших компетенцій менеджера вважається фасилітація – технологія управління груповим обговоренням. Така ситуація свідчить про те, що західні менеджери активно використовують найцінніше, що є в компанії – унікальний досвід та інтелект людей, які беруть участь у ключових управлінських процесах, працюють з клієнтами, створюють основний продукт. Поділяємо позицію науковця у тому, що роль фасилітації при такій організації бізнесу переоцінити складно, адже фасилітація групової роботи дає змогу створювати такі формати, при яких учасники обмінюються своїм унікальним досвідом, об'єднують його, структурують і таким чином набувають нових унікальних знань. З огляду на наведені факти, повністю підтримуємо здобувачку у тому, що підготовка майбутніх менеджерів організацій до реалізації функцій фасилітатора у професійній діяльності потребує виваженого підходу й реального вдосконалення, шляхом наповнення освітнього процесу сучасними методами, прийомами і техніками фасилітації.

Встановлено, що не дивлячись на значну кількість публікацій, теоретичні та практичні питання підготовки майбутніх менеджерів організацій до

реалізації функцій фасилітатора у професійній діяльності не можна вважати належним чином висвітленими як в управлінській, психолого-педагогічній, так і методичній літературі. Підсилюють актуальність дисертаційного дослідження Євгенії Володимирівни суперечності, які виявлені та потребують цілеспрямованого розв'язання під час організації фахової підготовки майбутніх менеджерів організацій. Таким чином, можемо констатувати, що наукове дослідження, яке представлено на захист є, безумовно, своєчасним та практично спрямованим.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи. Аналіз дисертаційного дослідження дозволяє засвідчити, що здобувачкою отримано вагомні наукові результати. Так, вперше обґрунтовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх менеджерів організацій до реалізації функцій фасилітатора у професійній діяльності: формування позитивної мотивації та пізнавального інтересу майбутніх менеджерів до реалізації фасилітаторської функції у професійній діяльності; створення особливого освітнього середовища, насиченого використанням специфічних методів фасилітатора, інтенсивною тренінговою груповою роботою майбутніх менеджерів, навчанням у контексті майбутньої професії; забезпечення високої особистісно-професійної готовності викладачів фахових дисциплін до активної взаємодії зі студентами як експерта, «тренера», консультанта, фасилітатора. Цінним у науковій площині вважаємо те, що дисертанткою розроблено структурно-функціональну модель підготовки майбутніх менеджерів організацій до реалізації функцій фасилітатора у професійній діяльності на підставі загальнонаукових та конкретнонаукових підходів, що містить методологічний, цільовий, технологічний та контроль-діагностичний блоки.

Відзначимо, що авторка виважено підійшла до вдосконалення основних характеристик та особливостей застосування фасилітаційного підходу до професійної підготовки майбутніх менеджерів та понятійного конструкту «готовність майбутніх менеджерів організацій до реалізації функцій фасилітатора».

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків. Вивчення та аналіз дисертації дає змогу констатувати, що авторка використала адекватний комплекс теоретичних, емпіричних та статистичних методів, що допомогло належним чином організувати педагогічний експеримент і провести перевірку отриманих результатів. Рецензована дисертаційна робота опирається на велику джерельну базу, яка охоплює 186 найменувань. Відзначимо, що представлені висновки відповідають поставленим завданням й корелюються із науковою новизною.

Відповідність структури і змісту дисертаційного дослідження чинним вимогам. Відзначимо, що рецензована дисертаційна робота є чітко структурованою. Так, здобувачкою чітко визначено об'єкт, предмет, сформульовано мету й завдання дослідження, обґрунтовано вибір методів наукового пошуку. Усі складові наукового апарату корелюють між собою та є взаємоузгодженими. Тобто констатуємо, що методологічні характеристики роботи є виваженим конструктом, який заслуговує на схвалення та володіє науковою цінністю.

Зупинимось на характеристиці конкретних результатів дисертаційного дослідження Луценко Євгенії Володимирівни більш детально.

Так, авторкою здійснено ґрунтовний аналіз різних наукових підходів до визначення управлінських функцій менеджера: планування, організація, мотивація, контроль, координація. Дисертантка зосередила основну увагу на фасилітаторській функції, що є синтетичною і містить індивідуальне виконання функцій мотивування, підтримки працівників у прийнятті рішення, забезпечення психологічно комфортної комунікації, недирективного управління персоналом, дисциплінарного контролю на основі взаємоповаги, делікатного виховання та арбітражу, психотерапевтичної, так і поєднання цих функцій у командній роботі із застосуванням методів і технік фасилітації.

На основі аналізу наукових джерел авторка презентувала власне бачення феномену «готовність майбутніх менеджерів організацій до реалізації функцій фасилітатора» як один із важливих результатів професійної освіти, що відтворює достатній та високий рівні здатності випускників спеціальності 073

«Менеджмент» до забезпечення якісного впливу на свідомість та поведінку суб'єктів виробничої діяльності, для якої характерна перманентна мотиваційна, координуюча та мобілізуюча підтримка як окремих індивідів, так і їх груп.

Проаналізовано досвід підготовки менеджерів в американській, європейській та японській традиціях. Цікаво представлене категоріальне поле терміну «фасилітація» з конкретизацією понять «коуч», «ментор», «тьютор», «едвайзер» тощо.

Нам імпонує у дисертаційному дослідженні детально проаналізовані концептуальні засади підготовки майбутніх менеджерів до реалізації фасилітаторської функції у професійній діяльності, що представлені чотирирівневою ієрархічною структурою: на рівні філософської методології; на рівні загальнонаукової методології; на рівні конкретнонаукової методології; на методичному рівні методології.

Цінним у рецензованому дослідженні вважаємо те, що здобувачка теоретично обґрунтувала авторський погляд на структурно-функціональну модель підготовки майбутніх менеджерів організацій до реалізації функцій фасилітатора у професійній діяльності. Авторська модель являє собою цілісну систему, яка відображає взаємозв'язок підструктурних блоків: методологічного, цільового, технологічного та контрольно-діагностичного. Сильною стороною рецензованої дисертаційної роботи вважаємо те, що Євгенія Володимирівна обґрунтувала та розробила умови підготовки майбутніх менеджерів організацій до реалізації функцій фасилітатора у професійній діяльності, які є ядром розробленої структурно-функціональної моделі.

Вважаємо, що дисертантці на основі ґрунтовного аналізу наукової літератури вдалося представити структурно-компонентний аналіз феномена «готовність майбутніх менеджерів до реалізації фасилітаторської функції у професійній діяльності», де виокремлено мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, емоційно-інтелектуальний компоненти та однойменні критерії.

Повністю схвалюємо погляд здобувачки на потребі експериментальної перевірки моделі підготовки майбутніх менеджерів організацій до реалізації функцій фасилітатора у професійній діяльності. У дослідженні підготовка

майбутніх менеджерів організацій до означеного виду діяльності здійснювалася за такими взаємопов'язаними етапами: мотиваційним, базовим, професійно-діяльнісним та контроль-коригувальним. Цікавими визнаємо підібрані методи фасилітації, такі як-от «Відкритий простір», «Світова кав'ярня», «Саміт позитивних змін», «Поміркуйте, об'єднайтеся в пари, поділіться думками», «Метод Волта Діснея», «Аналіз поля сил Курта Левіна» тощо. Нами було встановлено, що авторка розробила метадисциплінарні теми («Фасилітаторська функція менеджера», «Методи фасилітації в менеджменті», «Фасилітаторські технології в бізнесі», «Фасилітаційні основи спілкування і керівництва групою»), що сприяли цілісному розвитку майбутніх менеджерів та дали змогу посилити фасилітаторський компонент підготовки.

Цікавим визнаємо підхід щодо використання в освітньому процесі підготовки майбутніх менеджерів різних видів лекцій, контекстних практичних занять, імітаційних, рольових ігор, кейс-технологій. Позитивним вважаємо те, що дисертантка особливу увагу приділила спеціальним методам фасилітації, а саме (Future Search («Пошук майбутнього»), Work Out («Вихід за рамки»), Brainstorming («Мозковий штурм»), Polarization of opinion («Поляризація думок»), Open Space («Відкритий простір»).

Євгенією Володимирівною методологічно компетентно організовано дослідно-експериментальну роботу щодо дослідження стану сформованості готовності майбутніх менеджерів до реалізації фасилітаторської функції. Аналізуючи результати експерименту дисертантка показала себе як фахівець, що володіє операціями аналізу, синтезу, уміє узагальнювати й аналізувати результати і використовувати методи математичної статистики (непараметричний критерій χ^2).

До переваг дисертаційного дослідження відносимо її безсумнівне **практичне значення**, яке полягає в тому, що розроблено та впроваджено в підготовку майбутніх менеджерів організацій оновлені навчально-методичні комплекси дисциплін; практичні рекомендації щодо використання інтерактивних і контекстних технологій у викладанні дисциплін «Менеджмент і адміністрування: теорія організацій, менеджмент», «Психологія менеджменту»,

«Самоменеджмент і адміністративний менеджмент», «Управління персоналом», «Організація діяльності підприємств», «Організаційна поведінка», «Управління інноваціями»; організаційні та методичні установки щодо: квазіпрофесійного моделювання управлінських ситуацій з поєднанням форм і методів активного навчання та методів і технік фасилітації; системи заходів зі створення особливого освітнього середовища, насиченого використанням специфічних методів фасилітатора, інтенсивною тренінговою груповою роботою майбутніх менеджерів, навчанням у контексті майбутньої професії.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження. Усі положення роботи якісно аргументовані й підкріплені посиланнями на відповідні джерела. З'ясовано, що представлені висновки засвідчують цілісність і логічну завершеність дослідження та відповідають поставленим завданням. Проведений аналіз дисертації свідчить про глибокі теоретичні знання здобувачки, досконале володіння методами наукового пошуку. Наукові публікації, які авторка опублікувала, підтверджують її компетентність у питаннях професійної підготовки майбутніх менеджерів до реалізації функції фасилітатора у професійній діяльності. Так, до наукового доробку здобувачки увійшли 12 праць.

Отже, у нашому баченні всі теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження Луценко Є В. є достатньо повно обґрунтованими, теоретично та методологічно виваженими, співвіднесеними з практикою. Оцінюємо їх як новий важливий внесок у теорію та практику професійної освіти. Викладення теоретичного, емпіричного, дослідного матеріалу відповідає темі дисертаційного дослідження, його об'єкту, предмету, меті. Дисертаційна робота чітко структурована. Зміст роботи відображає хід виконання завдань дослідження. Рецензована робота відрізняється грамотністю у побудові й викладі наукового матеріалу та високою культурою науково-теоретичного мислення.

Дискусійні положення та зауваження. Належно оцінюючи позитивні здобутки, вважаємо за доцільне звернути увагу здобувачки на певні *неточності, дискусійні моменти* та висловити *зауваження* й власні *судження*:

1. Пропонуємо конкретизувати мету і одне із завдань дослідження, сформулювавши їх таким чином: «Обґрунтувати та експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх менеджерів організацій до реалізації фасилітаторської функції у професійній діяльності» замість «Обґрунтувати й розробити організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх менеджерів організацій до реалізації фасилітаторської функції у професійній діяльності».

Завдання: «розробити та перевірити ефективність структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх менеджерів організацій до реалізації функцій фасилітатора у професійній діяльності», замість «Розробити структурно-функціональну модель підготовки майбутніх менеджерів організацій до реалізації функцій фасилітатора у професійній діяльності». Тим більше, що третій розділ дисертації має назву «Перевірка ефективності структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх менеджерів до реалізації фасилітаторської функції».

2. На с. 31 дисертації частково представлено результати анкетування менеджерів, однак, не зазначено кількість учасників і організацій, в яких вони працюють (анкету варто подати в додатки). А також зазначаємо, що на с. 40 дисертаційного дослідження представлено поверхневий аналіз освітньо-професійних програм підготовки майбутніх менеджерів у закладах вищої освіти України (всього було розглянуто 22 освітні програми підготовки майбутніх менеджерів), на жаль не вказано, які саме програми і яких саме закладів вищої освіти аналізувалися?

3. У нашому баченні, робота б виграла, якби дисертантка розробила тренінг з використанням активних методів навчання для майбутніх менеджерів. Таким чином, друга організаційно-педагогічна умова реалізовувалася ефективніше.

4. У дисертаційному дослідженні авторка позиціонує, що нею розроблено модель підготовки майбутніх менеджерів до реалізації фасилітаторської функції, яку названо структурно-функціональною. У параграфі 2.3 чітко і логічно розписано структурну характеристика моделі, ґрунтовно проаналізовано всі складові виокремлених блоків, а от належну увагу змісту та характеристиці функцій, які виконує модель авторка не приділила.

5. У графічному зображенні структурно-функціональній моделі авторці доцільно було б зобразити в контрольно-діагностичному блоці рівні готовності майбутніх менеджерів до реалізації фасилітаторської функції. Модель би виграла, якби були чіткіше представлені взаємозв'язки між структурними елементами. Так результат готовності має бути пов'язаний з метою.

6. Позитивно оцінюючи обґрунтовані здобувачкою у процесі дослідження компоненти і критерії сформованості готовності майбутніх менеджерів до реалізації фасилітаторської функції у професійній діяльності (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, емоційно-інтелектуальний) зауважимо, що у тексті дисертації вартувало більш детально схарактеризувати відмінності між ними.

7. Автор під час роботи над дисертаційним дослідженням, як свідчить список використаних джерел, використав лише одне джерело іноземною мовою. Вважаємо за доцільне, поради автору звернути увагу на опрацювання іноземних джерел у своїх подальших напрацюваннях.

Висновки щодо відповідності дисертаційного дослідження чинним вимогам та можливість присудження наукового ступеню. Проте, висловлені зауваження і побажання не зменшують наукового значення дисертаційного дослідження і не впливають на його, беззаперечно, високу позитивну оцінку. Рецензована дисертація є самостійною завершеною науковою працею, а її результати мають наукову новизну, теоретичну й практичну значущість та є важливими для педагогічної науки. У зв'язку із зазначеним, рецензоване дисертаційне дослідження вважаємо таким, що демонструє глибоке розуміння авторкою сучасних підходів до фахової підготовки майбутніх менеджерів у площині формування у них готовності до реалізації функцій фасилітатора у професійній діяльності.

Отже, правомірно зробити загальний висновок про те, що дисертація «Підготовка майбутніх менеджерів організацій до реалізації функцій фасилітатора у професійній діяльності» є завершеним самостійним дослідженням, що відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (п. 11, 12, 14), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, паспорту спеціальності, а її автор – **Євгенія Володимирівна Луценко** заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, доцент
професор кафедри соціальної роботи, спеціальної освіти
і менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Сорока О. В.

